

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ն Ա Ղ Ա Յ Հ Ո Վ Ն Ա Թ Ա Ն, „ՐԱՆԱՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ“

Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի հրատարակչություն, Երևան, 1951 թ.:

Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի հրատարակչությունը լույս է բնծայել Նաղաշ Հովնաթանի բանաստեղծությունների ժողովածուն: Ժողովածուն, Հայկական ՍՍՌ Պետական մատենադարանի ձեռագրերի հիման վրա, պատրաստել են Մնացականյանն ու Նազարյանը:

Նաղաշ Հովնաթանի բանաստեղծությունների այս ժողովածուն հարուստ, խնամքով ու գիտականորեն կազմված ժողովածու է: Կազմողներն աշխատել են ընթերցողին բազմակողմանիորեն ներկայացնել Հովնաթանի ողջ ստեղծագործությունը, հավաքել են նաև օժանդակ նյութեր, տվել են մանրամասն ու գիտական ծանոթագրություններ:

Ժողովածուն բաղկացած է մի քանի մասից: Առաջաբանում տրված է կենսագրական-քննադատական ակնարկ Հովնաթանի կյանքի ու գործունեության մասին: Այստեղ ճշտված է Հովնաթանի կենսագրության առանձին տվյալների ժամանակագրական կարգը, որն, իր հերթին, օգնում է որոշելու նրա մի շարք երգերի հորինման ժամանակը: Ժամանակագրական մի կարևոր ճշտում է հանդիսանում նաև Հովնաթանի Թիֆլիս գնալու ժամանակը: Մինչև այժմ ընդունված էր, որ վրաց Կախտանգ թագավորը Նաղաշ Հովնաթանին Շոռթից Թիֆլիս է հրավիրել 1716 թվականից ոչ շուտ: Այստեղ, սակայն, նոր ուսումնասիրություններով պարզվել են, որ Հովնաթանը Թիֆլիս պետք է գնացած լինի 1703—1712 թվականների միջև: Կան նաև կարգի ժամանակագրական այլ ճշտումներ:

Ժողովածուն կազմողները բանաստեղծի ստեղծագործությունը բաժանել են մի քանի մասերի. 1) սիրո երգեր, 2) խոհա-խրատական, 3) երգիծական, 4) խնջույքի երգեր, 5) այլ երգեր:

Հովնաթանից մեզ հասել է 32 սիրային բանաստեղծություն, որոնք շատ ուշագրավ են ու արժեքավոր: Դրանք գողտրիկ, գունազեղ, շոշափելիության համեմատ պատկերավոր և գլխավորը՝ զվարթ ու կենսաթրթիկ երգեր են: Այդ երգերը տոգորված են կյանքի բուռն շնչով, հեղեղված են բանաստեղծի վարարուն զգացմունքներով: Նրանց մեջ միշտ առկա է բնությունը, գարունը իր շքեղ ու պայծառ գույներով, կարկաչուն առուններով և հոտավետ ու բազմերանգ ծաղիկներով, իսկ այդ բոլորի վրա իշխում է նրա սիրունի՜ն՝ այդ բնության գույները, նրա պես պայծառ ու կենսուրախ: Այս բանաստեղծությունների մեջ զգացվում է նկարչի գիտողական ունակությունը:

Հովնաթանի խոհա-խրատական և երգիծական բանաստեղծությունները արտացոլում են իր ժամանակի

հասարակական իրադրությունը: Պիտի նկատի առնել, որ Նաղաշ Հովնաթանի հայրենի գյուղը՝ Շոռթը այդ ժամանակ Հայաստանի առևտրական կենտրոններից մեկն էր, այնտեղ զարգացած էին արհեստները, կատարվել էր դասակարգային խոր շերտավորում:

Երգիծական բանաստեղծությունների մեջ Հովնաթանը մերկացնում ու ծաղրում է ծովությունը, անազնությունը և գլխավորապես ազդեցությունը: Նա բազմաթիվ բանաստեղծություններ ունի, որտեղ գովերգում է գիտությունը ու լուսավորությունը, ծաղրում ու պախարակում ազդեցությունը: Հովնաթանն առաջ է քաշում լուսավորության, գիտության տարածման, մասսայականացման հարցը: Վաղ արվեստ ունի և շատ գիտություն, Ընդհանրապես, Նաղաշ Հովնաթանի բոլոր երգերի համար էլ բնորոշ է իր ժամանակի կյանքի կենդանի, հրատապ հարցերով տոգորված լինելը:

Նրա երգերում դրսևորված են ժամանակի իրական կյանքը, կենցաղը, առօրյան. նրա պոեզիան հազարավոր թխրով կազմված է ռեալ, իրական կյանքի հետ:

Նաղաշ Հովնաթանի մի շարք բանաստեղծություններն ունեն իրենց տարբերակները, երբեմն մի քանի հատ: Դրանց համեմատությունը կօգնի մի կողմից՝ ավելի լավ ըմբռնելու բանաստեղծին, մյուս կողմից՝ ճշտելու և վեր հանելու տվյալ բանաստեղծության բնագիրը, որն աղավաղվել ու փոփոխվել է դանադան գրիչների ձեռքով: Ներկա ժողովածուում առանձին բաժին է հատկացված այդ տարբերակների համար, «վարիանտներ» վերնագրով:

Ժողովածուի «Հավելվածներ» բաժնում զետեղված են Նաղաշ Հովնաթանի որդու՝ Նաղաշ Հակոբի և Ստեփանոս Շոռթեցու տաղերը: Ժողովածուն ունի նաև ընդարձակ ու մանրամասն ծանոթագրություններ, որոնք կազմված են շատ խնամքով ու գիտականորեն, և օգնում են ընթերցողին հստակ պատկերացում կազմելու Հովնաթանի ստեղծագործությունների մասին: Առանձին բաժնով տրված է օգտագործված ձեռագրերի նկարագրությունը: Ժողովածուում զետեղված են նաև գումատիպ նմուշներ ձեռագրերում եղած Հովնաթանի նկարներից:

Նաղաշ Հովնաթանի բանաստեղծությունների այս ակադեմիական խնամված հրատարակությունը հնարավորություն է տալիս ծանոթանալու 17-րդ դարի վերջի և 18-րդ դարի սկզբի հայ աշխարհաբար կենդանի խոսակցական լեզվի հետ:

Այս ժողովածուն, անկասկած, արժեքավոր ներդրում է մեր անցյալի գրական ժառանգության ուսումնասիրության գործում: